

Biblioteca „Neamul Românesc“

No. 1

N. IORGA

**UN STAT DE PRADĂ :
BULGARIA**

I A Ş I

Editura foii „Neamul Românesc“

1917

Tip. „DACIA”, P. & D. Iliescu, — Iași, Str. Lăpușneanu.

I.

Prada din lăuntru.

Sunt Germani pe cari cărdășia orientală cu Turcii și Bulgarii îi jenează, precum sunt alții cari o găsesc foarte firească, foarte plăcută chiar și se felicită că astfel de amabile popoare s'au găsit la îndemână, pentru a măcelări, de pildă, pe acei buni prieteni de odinioară cari au fost Români. Bulgarii sunt doar un popor viteaz și sigur, pe care l-au câștigat odată pentru totdeauna prin câteva milioane, o halcă de Macedonie, o vizită împărătească și toate materialele trebuitoare pentru a-și zugruma vecinii de jur împrejur. Ei vor face parte ca element docil — mai ales! — din viitoarea „Europă centrală“, în care deosebite popoare de rangul al doilea vor trage căruța, iar în fund Germanul și Ungurul își vor da pumni în ascuns pentru locul cel mai bun. Ei vor fi cantonieri pe marea linie imperială Ostende-Basora, cu diferite ramificații, și vor avea în mână, pentru a face semne trenurilor de marfă

ale stăpânilor, un tricolor național. Căci, să nu uităm, Bulgarii sunt o națiune care luptă pe baza unui program național pentru satisfacerea unor drepturi naționale. Și cine poate respecta naționalitatea mai mult decât acei cari de mult au pus în traista imperială Lorena curat francesă și cari atât de bucuros ar rămânea în Belgia și în Franța răsăriteană, în Polonia și în Lituania?

Numai cât, oricât ar vorbi de naționalism, Bulgaria nu e un Stat național și, mai ales, ea nu tinde să se mărească în marginile dreptului național.

Provinciile pe care s'a întins Statul cel nou în urma tratatului din Berlin erau de multă vreme, de aproape șese secole, proprietate turcească dobândită prin cucerire. Și ele nu se găseau la cine știe ce colț al Împărăției otomane, unde să fi fost indiferență naționalitatea locuitorilor, ci prin ele trecea tocmai drumul cel mare, tăind Peninsula Balcanică în diagonală. Pe aici trebuiau, de-a lungul granițelor, oameni siguri, de aceiași lege și rasă cu stăpânii.

Deci provinciile care odată făcuseră parte *dintr'un „Imperiu“ otoman de imitație după cel bizantin, adecă roman, căruia a încercat în zădar să i se substituie și de aceia a și decăzut*, au fost căpătate în locurile cele mai importante și primejduite o populație nouă. Nu era de ajuns că orașele de comerț nu fuseseră niciodată în adevăr bulgărești, căci se mențineau Grecii cei vechi, din cari s'a desvoltat și interesanta populație a Găgăuților, dar mase mari de populație turcească au fost colonisate în punctele strategice și cultivate cu

toată îngrijirea ca elemente indispensabile Imperiului. Turcești erau astfel *toate centrele orășenești de pe toată linia Dunării*: Vidin, Nicopole, Rusciuc, Silistra — pentru a nu vorbi decât de cetățile mai mari de pe vremuri —, și, de oare ce aceste centre aveau odinioară și o raiă de hrană în care se îngrămădiau Turci, musulmană era și populația acestei încunjurimi. *Supt scutul acestor Pași s'au așezat apoi măcar 150.000 de Români*. Dar, și în afară de aceasta, toată Dobrogea, până în apropierea Varnei, care era încă un oraș curat grecesc, cuprindea locuitori turci și tătari, anume așezați pentru ajutarea oștilor în marș.

Deci Bulgaria propriu-zisă a tratatului din Berlin era bulgărească numai la țară, în interior, în Balcani. Iar Dunărea era turco-românească, termenul Mării grecesc și găgăuț. Orice carte de etnografie o va spune.

Dar se crease și o „provincie autonomă“, Rumelia Orientală. În această Rumelie, iarăși, Grecii țineau tot termenul și toate centrele orășenești din interior, mai ales Filipopol. Un întreg Ținut era al Pomacilor, de origine slavă, dar cari trecuseră la legea turcească; ei nu puteau suferi pe Bulgari, cu cari nu se simțiau legați prin nimic. O lovitură revoluționară a unit apoi Rumelia Orientală cu principatul autonom, menit a deveni un Regat liber. Aceasta i-a adus însă un mare număr de cetățeni de altă rasă.

Ce a făcut Bulgaria unită față de aceștia? Tratatul din Berlin îi impunea formal să nu introducă nicio deosebire de naționalitate și de religie

între supuşii săi. Această clausă, care se ştie ce urmări a avut la noi şi căror interpretări li-a fost supusă, n'a fost luntă, la început, nici pentru noi, nici pentru Sârbi. Ea a pornit de la conştiinţa, pe care o avea toată lumea diplomatică, informată în această privinţă şi de Turci şi de noi înşine, că Bulgaria ce se creiază nu e un Stat pur naţional, ci o formaţiune politică eterogenă, că, prin urmare, trebuie de găsit un mod de traiu paşnic şi drept între aceste naţiuni. Congresul de la Berlin n'avea în minte istoria „Imperiului bulgar“, nici memoriile bulgăreşti contemporane, nici grija de o cultură naţională bulgară. El lucra dintr'un interes european, îngustând, potrivit cu acest interes, ceia ce Rusia, din alt interes, al ei special, tăiase cu foarfece mai darnice din trupul Turciei învinse. Creând odată cu această Bulgarie şi acea „Rumelie Orientală“, el înţelegea să arăte că se preocupă de tradiţia administrativă turcească, de limite curat geografice, şi nici decât că acordă satisfacţia cerută unei naţiuni. Între ce ni-a dat nouă tratatul din Paris, ca unui popor conştient şi cult, cunoscut şi iubit pretutindeni pentru suferinţile sale, pentru serviciile vechi şi nouă aduse Europei şi umanităţii, şi între ce a făcut Congresul din 1878 faţă de Bulgari e tot atâta deosebire ca între usagiul pe care-l făcusem noi şi usagiul pe care erau să-l facă ei din libertatea căpătată.

Vom vedea întâiu cum au întrebuinţat-o ei în interior.

Cel d'întăiu lucru de făcut era nimicirea Tur-

cilor. Și Bulgarii, cari astăzi, după două raite de pradă contra Turcilor, — una, e drept, numai cu arma șantajului —, îndrăznesc a târî vitejia inconștientă a acestora pentru a despoia și alte nații, s'au pus pe lucru.

A desnaționalisa e, în filosofia politică a multor neamuri, un fel de datorie a „sacrului egoism”. Desnaționalisează Germanii în Posnania, desnaționalisează Ungurii în tot cuprinsul Statului lor „eminamente național”, desnaționalisează și alții, de cari nu încape vorbă acum. Dar este deosebire în metodă. Este o desnaționalizare prin prestigiu: cel care-și schimbă neamul e bucuros însuși de aceasta; a cerut-o, se simte onorat că a „înnaintat” în scară valorii neamurilor. Este o desnaționalizare prin sinceră și adevărată prietenie: așa a câștigat neamul nostru în cursul veacurilor mii și mii de Români, tot așa de buni ca și aceia al căror sânge tracic și latin nu e amestecat cu nimica. Este apoi o desnaționalizare prin școala singură, care cu mijloacele ei blânde prinde în fiecare zi mai mult teren și copilul se trezește a fi în adevăr altceva decât ce au fost părinții lui; sunt astfel astăzi esceleții Francesi de rasă galbenă și neagră. Urâtă e desnaționalizarea prin corupție sau prin amenințare cu o ruină economică: aici lucrează samsarii de suflete și băncile. Criminală e aceia prin mijloace de Stat, Statul nerecunoscând și neocrotind decât pe acei cetățeni cari au primit crezul naționalității care domină, care s'a întâmplat ori a ajuns să domine. Dar mai prejos de orice critică este desnaționalizarea prin teroarea brutală, prin lipsa

de orice respect pentru lege, prin desprețuirea oricărui scrupul de onestitate. În acest caz Statul se consideră ca în stare de războiu cu un număr din supușii săi, pentru că ei nu voiesc să-i sacrifice o conștiință care nu intră și nu poate intra supt controlul Statului.

Așa au făcut însă Bulgarii față de Turci. Proprietatea turcească, onoarea turcească, libertatea turcească n'au fost admise un moment de „bădăranii boierii“, cari, la 1878, și-au căpătat o țară prin vitejia altora, pe cari erau încă de atunci gata a-i plăti cu cea mai neagră nerecunoștință. Mărturisirile culese la fața locului de d. Sadoveanu și publicate acum de curând într'o foaie din București sunt cea mai bună dovadă. Calul Turcului, vita Turcului, livada și casa Turcului erau ale celui d'întăiu care avea îndrăzneala să se presinte pentru a îndeplini contra lui, vechiul apăsător, o „revanșă“ pe care toată administrația și puterea publică erau gata, nu numai să o îngăduie, dar să o și încurajeze. Vechile acte de stăpânire au fost de atâtea ori pur și simplu anulate. Nicăiri nu găsia bietul om condamnat prealabil la orice, fiindcă era Musulman, ascultare, înțelegere și dreptate.

Aiurea, mijloacele de înrâurire sau prigonire aveau drept scop să facă din acela care era dispus să se confunde cu stăpânul un tovarăș cu aceiași valoare al acestuia. Aici însă nici nu se putea, nici nu se voiă aceasta. Nu se putea, fiindcă rămânea neștearsa pecete a legii deosebite, a Islamului; nu se voiă fiindcă aici se ținea ca orice pământ, orice rost social, orice funcție

să fie îndeplinite numai de Bulgari. Turcul trebuia să moară ori să plece, să-și iea lumea 'n cap. Și o scusă era gata: așa sunt ei; pleacă de unde nu mai sunt stăpâni. Iar, dacă, totuși, rămâne cineva dintr'înșii, să fie slugă la domnia cei noi, slugă tăcută, slugă supusă. Căci, între altele, Statul acesta fusese întemeiat pentru o apropiată și definitivă socoteală cu Imperiul turcesc, și pentru aceasta Turcii în Bulgaria nu trebuiau să fie.

Au rămas, astfel, dintr'o populație numeroasă, mândră și bogată, doar pe jumătate (12⁰/₀ din vre-o 24⁰/₀): mai mult căldărari țigani, hamali, păzitori de vite, vagabonzi și cerșitori. Iar o uriașă emigrație, patronată și întefită de Stat, a prefăcut în teren de colonizare bulgară Ținutul Dobrogii-de-jos și malul drept al Dunării.

Rămânea Grecul. Odată acest popor se desnaționaliza foarte ușor, între creștini ortodocși, cu plăcere și cu prietenie. Pe cât de strânsă pare organizația lor, pe atâta ea se desface ici și colo pentru căsătorii mixte, la capătul cărora stă completa desnaționalizare. Bulgarilor nu li trebuia aceasta. Ei urau sângele însuși al acestor oameni, îl urau cu acea puternică ură a sclavului de ieri care nu-și poate ierta stăpânul. În al doilea rând, se lăcomiau la averea lor, a bogatelor epitropii de biserici și școli. Și, în al treilea, li era teamă de dânsii, fiindcă în programul Statului era și războiul cu Grecii, pentru Măcedonia.

Și atunci? Atunci au escitat plebea, pe toți leneșii și calicii, pe toți barbarii și nepricepuții; i-au făcut bande contra negustorului priceput,

activ și bine situat. Ca un războiu al săracului contra avutului s'a deslănțuit furtuna distrugătoare. Iar autoritățile,— autoritățile s'au mulțămît a constata că s'a făcut. Biserici prădate, școli ruinate, casinuri din care nu se mai alegea că a fost acolo o casă, — acestea le-am văzut cu ochii miei la Filipopol. Gara era plină de fugari, cari nu s'au mai întors. Și chestia grecească era isprăvită. Îi „asimilaseră“.

Să mai vorbim de Români de pe malul drept al Dunării, cărora nu li s'a recunoscut vre-odată niciun drept național? Dar ce puteau să aștepte de la o asemenea „politică“ niște bieți țerani, mulțămîți doar că au colțul lor de pământ să-l lucreze!

II.

„Idealul național“ bulgar.

Cu o Bulgarie astfel unificată se putea începe lupta. „Lupta pentru idealul național“ se zice la Sofia. Dar nu tocmai pentru un „ideal“, și încă mai puțin pentru unul „național“.

Un ideal presupune, neapărat, dreptul. El nici nu e altceva decât proiectarea înaintea a dreptului ca realitate, înfățișarea înaintea ochilor tuturor a dreptului ca lucru care se poate îndeplini, care trebuie să se îndeplinească și care se va îndeplini.

Când e un „ideal național“, se cere ca *dreptul unui neam* să fie singura țintă spre care se îndreaptă toate speranțele. Nimic din acest drept să nu se lase la o parte, nimic să nu se ceară care nu face parte din acest drept. Unde este limba unui popor, unde este rasa lui, unde sunt, pe alături, drepturile lui istorice de când s'a alcătuit ca neam, acolo să se arăte oștirilor drumul pe care vor trebui să-l urmeze.

Pentru Bulgari „idealul național“ e însă altceva. El pretinde două categorii de pământuri. Și anume:

Pe de o parte toate acelea care sunt cuprinse în harta Bulgariei Mari, așa cum ea a fost croiită la tratatul de la San-Stefano.

Dar acest tratat nu e clădit pe luptă bulgărească, nici pe cugetare bulgărească, și, iarăși, nici în marginile dreptului bulgăresc, nici pentru interesele Bulgariei. Rusia biruise pe Turci, cu jertfe grele, cu primejdia, în ceasul dramatic al Plevnei lui Osman-Pașa, să-și piardă, nu numai situația în Balcani, dar și onoarea militară. Ea pornise războiul, de sigur, și pentru a scoate de supt jugul turcesc pe creștinii din Balcani, — cine cunoaște starea de spirit a Rușilor va admite sinceritatea acestei hotărâri —, dar și pentru a-și atinge scopurile pe care de veacuri le urmărește. Îi trebuia o Peninsulă Balcanică scoasă de supt puterea Turcilor, dar nu pentru ca să cadă supt înrâurirea Austriei; iar, cât privește chiar popoarele care o locuiesc, în Rusia era credința, — răzimată și pe tot trecutul politiceii sârbești, grecești, românești, — că ele nu se pot înțelege între dânsele și nu au curagiul de a duce o politică proprie și solidă: deci, decât să asculte de Viena altora, de ce să nu asculte de Petersburgul ei? Un singur nou Stat creștin acolo sau două, o Macedonie deosebită de o Bulgarie — vedeți că iarăși se calculă cu provinciile turcești, nu cu naționalități creștine recunoscute și osebite, — aceste chestii se discutau din punctul de vedere al oportunității rusești, nu din acela al dreptului bulgăresc. Rusia lui

Gorceacov și Ignatiev a făcut o singură Bulgarie, și cu Macedonia, fiindcă așa-i convenia ei. Iar Europa, la Berlin, a redat Turcilor Macedonia și Tracia, și a desfăcut Rumelia Orientală pentru a strica această conveniență rusească.

Și, dacă așa este, dacă *harta de la San-Stefano reprezintă un moment din politica rusească, iar nu unul din desvoltarea națională bulgărească*, unde e îndreptățirea Bulgarilor să ceară, pentru sine, atunci când acel interes rusesc a dispărut, restabilirea unei hărți pe care ei nici n'au cucerit-o, nici n'au justificat-o? Să zicem că, în nevoia lor de a izgoni pe Ruși din Marea Neagră, Puterile apusene din 1856 ni-ar fi dat, nu numai gurile Dunării, — pe care pe urmă le-au dat Turciei pentru ca să le ție până la 1878 —, dar și Odesa și că aceasta, natural, ni-ar fi fost luată înapoi pe urmă: aveam oare dreptul să cuprindem Odesa în marginile idealului nostru național și să privim pe Ruși ca pe despoietorii noștri de un drept sfânt?

Dar, se obiectează îndată, Bulgarii lui Crum și, apoi, în altă ediție, ai lui Simion, în a treia ediție, ai Vlahului Ioniță, au prădat până la Constantinopol și Salonic, orașe care au și numele lor slav, deci bulgăresc — Tarigrad și Solun —, și care se cer, prin urmare, să între în marginile Imperiului *restaurat* al Cesarului bizantin — ca procedări, de sigur, — Ferdinand I-iu. Să vedem.

Când au fost acești cuceritori? Crum pe la 800, Simion pe la 900, Ioniță pe la 1200. Dar întreb: la această dată era vre-un popor din Europa care să aibă o conștiință națională, care

să facă o politică națională? Răspunsul nu poate fi decât: *niciunul!* Erau numai *amintiri ale Împărăției romane*, după care umblau Germanii în Apus, iar, în Răsărit, între alții, Bulgarii. Germanii aveau pe acea vreme drepturi la Lyon și la Genova, drepturi de Imperiu, și ei nu umblaseră numai, cu un titlu gol, după realitatea, prea înaltă și grea pentru ei, a unui Imperiu, ci se încoronaseră în Milan și dominaseră în Roma, unde numiau Papii, pe când cel mai norocos dintre Țarii bulgari, Simion, a fost proclamat *supt zidurile Constantinopolei*, afară de cetatea sfântă împărătească. Dar s'a putut gândi cineva în Germania, afară de bieții nebuni inofensivi ai teoriilor, la revendicarea văii Rhônului, a Provenței — și ea veche țară de Imperiu! —, a Milanului și Genovei, a stăpînirii supreme asupra Romei? I-a putut trece prin minte unui om politic german că aceste amintiri din vremea când Germanii, sprijiniți pe conștiința lumii contemporane, se jertfiau ca ostași pentru a stabili un Imperiu roman care nu era și nu putea să fie al națiunii lor, că aceste amintiri, zic, pot și trebuie, cu orice preț, să devie o realitate, că e o datorie pentru națiunea germană să croiască, peste Francesi și Italiieni și oricine ar fi, un Stat național german după tradiția lui Frederic Barbă-Roșie?

Această nebunie, de a crea un Stat național modern după simplele aspirații către coroana internațională a Imperiului roman de Răsărit pe care le-au avut strămoșii cari vorbeau la început

un dialect turcesc și cari supt Simion scriau grecește, iar supt Ioniță vorbiau acasă dialectul aromănesc, formează însă basa politicei, evident nebune, pe care, de la 1878 înainte, necurmat. supt orice șefi, o fac Bulgarii.

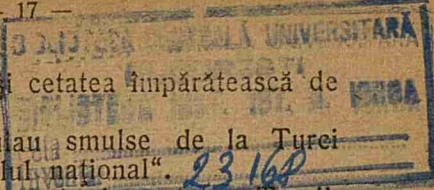

III.

Lupta cu Turcii.

Cu Turcii, foștii lor stăpâni, de la cari deprinseseră atâtea metode, până la nasurile și urechile tăiate la Turtucaia, în Dobrogea și aiurea, Bulgarii au dus, de fapt, un continuu războiu, care, început încă de la 1878, urmează și până astăzi, când cavaleria turcească stă la ordinele vătafului german din Sofia.

Programul din 1878 prevedea restabilirea Bulgariei, conform cu tratatul de la San-Stefano, din Dunăre în Arhipelag, din Marea Neagră până în munții Albaniei, deci izgonirea Turcilor din Tracia și Macedonia, iar, înainte de toate, unirea cu acea Rumelie Orientală care era pentru patrioții din Sofia numai Bulgaria-de-Sud, încătușată într'o formă de guvern fără rost și imposibilă. Venia pe urmă cellalt program, marele program istoric, care cuprindea Salonicul, Albania, cu țermul celei de-a treia Mări, Adriatica — pe unde fuseseră oștile Țarului Ioan Asan, în

veacul al XIII-lea —, și cetatea împărătească de pe Bosfor.

Toate acestea trebuiau smulse de la Turci pentru a realiza „idealul național“.

Și noi am avut un războiu de purtat cu Turcii. Apărați prin datinele unei vechi autonomii de-săvârșite, încălcați de dâșșii neconținut și storși din ce în ce mai mult, i-am văzut aruncându-se atunci mai lacom asupra drepturilor noastre când conștiința noastră națională, în veacul al XIX-lea, se zbătea mai nerăbdătoare de libertate. O parte din diplomații Europei îi ajuta să ne umilească și i-ar fi ajutat să ne și zugrume. Începutul Domniei lui Carol I-iu a fost un șir de pretenții și de jigniri nesuferite. Și la toate aceste umiliri și pagube noi am răspuns numai cu mijlocul cinstit al războiului. Acest războiu am înțeles să-l facem noi pentru noi, pe sama noastră și cu tot riscul nostru. Dacă în 1877 o mare Putere a grăbit acest conflict, începând, cu alte scopuri, războiul ei, noi n'am cules de pe urma victoriilor aceleia, ci, în cel mai greu ceas pentru dânsa, ne-am înfățișat pentru a o ajuta și am fost factor decisiv al izbândeii.

Bulgarii erau însă, la 1877, niște vechi meșteri de conspirații și de comploturi, niște vechi organizatori de bande. Învățaseră arta de la nihilistii în mijlocul cărora petrecuseră șefii lor, dar aveau pe lângă aceasta vechi tradiții balcanice, turcești, în care trădarea, asasinatul, revolta sunt mijloace din fiecare zi. Au reînnoit astfel isprăvile unui Pasvantoglu și unui Mustafă Bairactar.

Era actul întâiu al dramei. Ceilalți actori, după

aceleași norme și cu aceleași deprinderi, au schilodit, au măcelărit și ei, ca represalii. Dar se știe și în Europa că „Turcul plătește“. Deci, pe când cruzimile săvârșite de bandele comitațiilor erau trecute cu vederea, oamenii simțitori s'au revoltat numai de măcelurile de la Batac ; Anglia lui Gladstone s'a pus în mișcare, prin opinia ei publică liberală și creștină.

Al treilea act. Rusia trebuia neapărat să se folosească de acest curent, care nimicia aproape în Anglia, cel mai statornic sprijin al Imperiului Otoman, dogma că el trebuie păstrat întreg, neatins. De aici războiul de la 1877. Comitații se organizează la Chișinău și la Ploiești ; se luptă bine, dar cu atâta nu se capătă o țară. Rusia biruitoare li-o dă.

E așa de ușor să se învețe o lecție ! Noi știam că o țară se întemeiază prin cultură, prin propaganda dreptului național, prin luptă. Bulgarii știau că ajunge conspirația, rășcoala, măcelul ; apoi plângerea către Europa și provocarea curentului de simpatie ; în sfârșit intervenția militară a altora.

La 1885, după un șir de provocări fără exemplu, în ce priveșie curagiul grosolan, câțiva ofițeri și politicieni izgonesc pe guvernatorul, Bulgar de origine, al Rumeliei Orientale. „Fapt îndeplinit.“ Turcia lui Abdul-Hamid, care se teme de războiu, primește lovitura cu smerenie. Când Austria aruncă pe Sârbi în luptă, suzeranii de la Constantinopol nu se mișcă. Bulgarii înving. Europa, care se teme să nu se tulbure pacea ei,

aprobă la sfârșit. Bulgaria s'a făcut de două ori mai mare, în dauna Turcilor și fără a-i fi bătut.

Capitolul Traciei, al Macedoniei vine la rând. Între protestări de loialitate către Sultan, de sentimente pașnice față de Europa, comitagiii se pun la lucru. Tot ce nu e Bulgar trece supt sabie. Europa simțitoare vede însă numai opresiunea turcească: măceluri, incendii. „Săracii Bulgari!“ Și actul următor se produce îndată: intervenția altora. Reformele în Macedonia sunt prefața cuceririi bulgărești.

Dar, data aceasta, nu s'a găsit cine să declare războiu Porții pentru „sărmanii creștini persecutați“. Turcii au vreme să se reculeagă. Un vechiu partid reformist li dă o Constituție și vrea să li creeze o armată. Primejdia e mare: dar dacă li rămâne *lor* Macedonia! Pe de o parte deci se proclamă independența Bulgariei, pe care noul regim, strâmtorat, o acceptă fără a fi fost plătită cu o picătură de sânge. Iar, pe de alta, se ațâță toate poftetele, toate ambițiile contra Turciei reformiste. Frăție creștină pe toată linia... Și, atunci când Sârbi și Greci ocupă pe Turci în două părți, când calea Mării li e tăiată, când România, înșelată, nu se mișcă, o lovitură desperată, și iată oștile lui Ferdinand, Cesarul bizantin din porțete, la porțile Bizanțului.

Revolta generală produsă de o lăcomie care înțelege a fura și de la prieteni, aduce răsunarea lui Enver-Pașa. Adrianopolul devine iarăși turcesc. Bulgaria surâde, întinde mână prietenească și simulează iubire pentru aceia cari fuseseră sistematic măcelăriți spre a li se stârpi

rasa. Și, la cea d'întăiu împrejurare, dăunăzi, când toți fac curte piratului, el pune pistolul în pieptul Trncului, oferindu-i alianța în schimbul unei nouă cesiuni de teritoriu. O capătă. Și mâne va azvârli asupra Dobrogii și a șesului muntean cavaleria lui Enver.

Ca viclenie și cinism, ca lăcomie și falșitate, ca furie de masacru, e tot sistemul lui Gînghiz-Han, decăt care Turcii otomani au fost de o sută de ori mai nobili.

IV.

Bulgarii și Sârbii.

Serbia fusese odată ocrotitoarea poporului bulgăresc supus robiei Turcilor: ea era țara slavă vecină la care nemeriau pribegii, ca Racovschi, unde se aflau cărțile de slujbă ca și cărțile de școală — afară de acelea, nu puține, care se tipăreau în România noastră —, unde se nutriau speranțele și — iarăși alături de România — unde se tipăreau ziarele, unde se formau planurile și se pregăteau loviturile contra Turcilor. Până și războiul din 1877 al principelui Milan a fost în legătură cu o ultimă mișcare bulgărească inspirată de la Belgrad: banda lui Hoti intră în luptă, dar fugi, alții, cari făgăduiseră o răscoală, înșelată de așteptările.

În cursul acestui războiu, Serbia își arată față de toată lumea — și față de noi, cari aveam planurile noastre greșite — dorința de a-și adăugi, nu numai Nișul și Pirotul, pe care, în a doua serie de lupte, izbuti să le cucerească, dar și

Belgragicui și Vidinul. Se știe că, în ce privește aceste din urmă localități, nu numai Rusia se opuse, dar și, mai ales și cu totul hotărât, Austria, care n'avea alt rol decât acela de a pândi și de a simulge tot ce era cu puțință, de la oricine și împotriva oricui.

De fapt, Serbia visase ceva mai mult, și nu se sfiise a o și spune: *un singur* Stat slav în Balcani, în hotar la Sud cu cel grecesc, la Nord cu cel latin al României, o Iugoslavie, care, pe lângă provinciile sale luate din blocul moștenirii austro-ungare, ar avea, de la Turci, și tot teritoriul până la Marea Neagră. Dacă, mai târziu, după moartea marelui Cneaz Mihail, opinia publică sîrbească începu a se deprinde cu o înviere a Bulgarilor, cu o formație politică deosebită a lor, avându-și Capitala la Târnova, erau totuși încă visători cari socotiau pe acești Bulgari numai ca o formă întru câtva apropiată a slavismului balcanic, ca o simplă variantă a Iugoslavilor, pentru care nu era de nevoie să se mai facă o țară.

Oricum, nimeni nu se aștepta ca această țară să fie așa de mare. Fiindcă nimeni nu pătrunsese în felul de a vedea al diplomației rusești de atunci. Aceasta judeca așa: de oare ce, cu toate vizitele întâmplătoare la Petersburg, Serbia își are legăturile economice mai mult cu Austria rivală, spre care o îndreaptă situația geografică, de oare ce de acolo-i vin influențele de cultură și, cu toată ura pe care poporul o poartă „Șvabului” și Ungurului, într'acolo caută prea adesea un razim principii și politicianii, să creăm un

alt Stat slav, care să fie în dependența și la discreția noastră. Aceasta se văzuse doar când, în 1870, stăruințele Rusiei creau pentru aceia dintre creștinii ortodocși neliberi din Balcani cari erau de viță slavă o nouă organizație bisericească, Exarhatul, *căreia i se dădu forma lingvistică și națională bulgară*, hrănindu-se și astfel nemăsuratele speranțe de hegemonie, de dominație balcanică ale Bulgarilor.

Sârbii fură atinși dureros de întemeierea Bulgariei Mari a tratatului de la San-Stefano. Dar, ceia ce era de așteptat față de exagerarea speranțelor bulgărești, nici oamenii de la Sofia nu erau mulțămiiți cu hotarele la Apus, către Serbia, ale noii lor patrii. *Lipsia ceva, după concepțiile lor, culese de-a dreptul din evul mediu, și în această parte.* Răzimați pe vechi povestiri de călători apuseni, cari nu erau în stare, de sigur, să deosebească pe Sârb de Bulgar, pe unele manifestații isolate din vremea Turcilor și, mai ales, pe faptul că și pe aici fuseseră Țarii evului mediu — Românul Ioniță și nepotul său Ioan Asan, cari se sfădiu cu Ungurii pentru „episcopatele de la Morava“, — Bulgarii cereau să li se „dea îndărăt“ Pirotul și chiar Nișul, iar pretenția sârbească la Vidin, pe care au știut-o, îi umplură de ură contra lacomilor „usurpatori“. Și, de fapt, a fost un moment — o știm din rapoarte diplomatice — când Serbia s'a temut că nu i se va recunoaște nici dreptul de a rămânea în Nișul luat cu armele și când ea era hotărâtă a întrebniința toate mijloacele, față de oricine, pentru a nu fi despoiată de cea mai prețioasă cucerire a sa.

Sămânța de ură era aruncată astfel. Oricine va recunoaște că mai mult de Bulgari decât de Sârbi: aceștia aveau o întreagă tradiție care-i îndemna spre Statul iugoslav unic, și ei nu datoriau nimic Bulgarilor, cari se vădiau la Răsărit ca o stavilă și ca o amenințare. Pe când Bulgarii erau datori cu o firească recunoștință acelorora de la cari primiseră atâta ajutor și, odată ce n'avuseră o țară, ei nu pteau invoca nici o tradiție politică a acesteia.

De la 1878 la 1885 situația fu aceasta între cele două State slave (fără a mai vorbi de așchia sârbească a Muntenegrului). Independența, regalitatea, proclamată în 1882, a lui Milan Obrenovici era pentru Bulgari, popor dăruit de Dumnezeu cu multă invidie, un ghimpe în ochi, o „ofensă“. Ei râvniau deocamdată un singur lucru: unirea cu provincia turcească a Rumeliei Orientale, și Sârbiile nu voiau în ruptul capului întoarcerea la Bulgaria Mare care li răsărise înaintea, înfricoșător, la 1878. De aici încălcarea de granițe, războiul de tarife, iar, din partea bulgărească, după obicei, ocrotirea pribegilor, nemulțămiiți cu guvernarea prințului, și formarea clasicelor bande.

Dar la 1885 unirea se făcu. Ce mai însemna Serbia mică față de Bulgaria care mergea cu pași răpezi spre hotarele de la San-Stefano! Milan ceru o despăgubire: trei districte de hotar, între care, firește, și al Vidinului. Refusată, el riscă o luptă, în care Austria-i făgăduise concursul. Învingător, nu pierdu, prin pacea de la București, din 1886. nimic decât doar tot prestigiul și toate speranțele! Iar speranțele Bulgarilor învingători

de a lua Pirotul și Nișul crescură prin acest rezultat al celei d'întăiu întâlniri cu vecinii de o mai veche organizație și de frumoase tradiții militare.

Treizeci de ani trecură de atunci până la războiul comun al Bulgarilor contra Imperiului otoman. Bulgaria avu, în tot acest timp, de lucru cu alții : cu Turcii, ca Stat, cu Grecii, ca popor, pentru Tracia și Macedonia. Serbia, sfâșiata de lupte interne, slăbită și compromisă de dânsule, era tocmai vecinul care trebuia. Nicio încercare de a se apropia de dânsa, nicio scădere a unei uri pe care victoria trebuia s'o înnăbușe. Indiferență sau bucurie ascunsă pentru suferințele regatului slav din Balcani,

Când Obrenovicii fură înlocuiți cu Petru Caragheorghevici, o apropiere se făcu : o hotăra însă, nu o schimbare sufletească la Bulgari, ci alte două motive. De o parte, *volnța Rusiei*, care era la spatele înțelegerii contra Turcilor în 1912, și, de alta, *perspectiva unei ispititoare prăzi de la aceștia, pe care însă n'o puteau lua singuri*. După cele mai bune datine asiatice, se îndreptau spre Belgrad cele mai frumoase zimbete cu prilejul vizitelor care se urmau una după alta,

Biruința fu câștigată împreună. Partea fiecăruia era fixată printr'un tratat, dar *împrejurările crescuseră silințele Sârbilor și îngustaseră, prin creația austriacă, a Albaniei, partea la care ei puteau pretinde*. Se reclamă deci, din partea lor, o revizuire, și, Bulgarii neadmițând-o, se făcu apelul la Petersburg. S'a spus că Danev a fost acela

care, în furia lui grandomană. a rupt puțința unei înțelegeri, ori că partidul militar, cu Țarul Ferdinand în frunte, a dat cu de la sine putere lovitura contra aliaților de până atunci. De fapt, ca în orice acțiune de pradă, nația întreagă îi susține.

Ea a criticat pe urmă pentru că banditismul militar din Iunie 1913 a dus la o catastrofă, care dădu inima Macedoniei Sârbilor. Dar, la cel d'întăiu prilej, la cea d'întăiu crasă a Serbiei, același atac se repetă, în 1915, cu o învierșunare fără păreche, cu o canibalică ură. Apoi nația, după un simulacru de discuție, aplaudă un program care cuprindea prădarea până la cel mai mic element de avere a Serbiei și desființarea ei pentru toate timpurile. Se știe că nici Gînghiz-Han și Timur n'ar fi procedat cu o mai meticuloasă și pedantă sălbătăcie la această operă decât servanții tunurilor de 42 ale „genialului“ operator tehnic de victorii Mackensen, — un Napoleon de usină.

V

Bulgarii și Grecii.

În vara anului 1916 un rege care crede că politica se face cu zapisele cumnaților, cari vor scoate provincia întregi din gura de lup turbat a Bulgarului, lăsa oștile fostului său dușman de moarte din 1913 să-i ocupe pe rând acele cetăți tracice și macedonene a căror cucerire, în calitate de „Bulgarocton“, era singura glorie a învinsului de la Domokos. Poporul lui se indignază, dar stă pe loc. Armata preferă să nu se lupte, 10.000 de oameni se bucurară că devin, ca prizonieri, „oaspeții“ marii Germanii, unde își mută și tunurile. Un biet colonel, care asigura că e de-ajuns să scoată strigătul lui de războiu pentru ca armata întreagă să pornească spre a izgoni vijelios pe „dușmanul ereditar“ din pozițiile ocupate „provisoriu“ și „amical“, nu știu cum să găsească mai răpede, în Cavala, pierdută și aceia, corăbiile care-l vor duce la aclamațiile din Atena. Și, aici, gurile tunurilor franceze și

engleșe au fost îndreptate amenințător asupra palatului aceluia Constantin al XII-lea, care credea că a nemerit *astfel* drumul Constantinopolei. Și Venizelos? Venizelos, devenit „dușmanul poporului“, se consolă cu telegrame și cu parada de la Salonic.

Să sufere *orice* de la unii și de la alții, cu bunăvoință și fără zimbet în ce privește pe Bulgari, cu zimbet, dar fără bunăvoință, în ce privește pe Aliași, aceasta este soarta Greciei. O mai tristă soartă nu se poate închipui.

Și, totuși, între Greci și Bulgari este alt antagonism decât acela de Stat, ca între Sârbi și Bulgari, ori de Stat și de religie, ca între Turci și Bulgari. E antagonismul de rasă, cel mai înviersunat antagonism de rasă ce se poate închipui.

Și unii și alții din dușmanii cari, pe tăcutele, se ajută astăzi găsesc plăcere să-și înceapă ura încă din cele mai depărtate vremi ale evului mediu. Și cum voiți să fie altfel, când Bulgarii au siguranța că urmează, cu același popor, tradițiile politice „naționale“ ale lui Crum, Simion și Ioniță, toți trei „ucigători de Greci“ în zilele lor, și când Constantin al XII-lea, care și-a luat liniștit rangul între Împărații Bizanțului, a lăsat să fie intitulat „Bulgarocton“ după izbânda din 1913? Deci încă din al VII-lea veac după Hristos, când bandele bulgărești au intrat în Balcani cu de-a sila, pornind de a doua zi după stabilirea lor revolta contra Împăraților din Constantinopol, de-atunci s'ar fi încercat ostășește cele două „nații“. De-atunci ar fi fiind minte Grecul că Bulgarul e un sălbatec și Bulgarul că Grecul e și un mișel la luptă și un crunt răsbunător.

Când Bulgarii au căzut, pe la 1400, cu totul supt Turci, Grecii au știut să facă din robia lor politică un instrument de stăpânire asupra tovarășilor de înfrângere și umilință. Biserica lor patriarhală a rămas întreagă. Turcii, lipsiți de aparat administrativ, aveau nevoie de dânsa pentru a dispune de creștini, iar ea, Biserica, era bucură că sabia Sultanului păgân i-a dat pe mâni toată creștinătatea balcanică, în care Osmanii nu vedeau decât *Rum*, „Romani“ grecești. Pretutindeni s'au instalat, cu carte grecească, Vlădicii lor. Biserica slavă a dispărut, ca să învie numai după 1700, supt înrâuriri străine.

I-a durut, i-a umilit pe Bulgari aceasta? Cu câtă furie o spun astăzi! Odată însă îi dorea numai dijma prea apăsătoare a Vlădicăi, de slujba, de predică „națională“ a căruia nici n'aveau nevoie decât ca de o superstiție îndătinată, Bulgarii fiind și astăzi cel mai puțin religios dintre popoare.

Dar a venit vremea când Rusia, ai cărui soldați Bulgarii îi ucideau ieri în Dobrogea cu fabricații germane, li-a trezit, li-a *impus*, din panslavism și din interes, ideia națională. Tot odată li-a făgăduit și Biserica slavă, ba încă și pentru toți ceilalți Slavi din Turcia, Exarhatul, adus la îndeplinire în 1870.

Această creațiune bisericească era pentru Sârbi o prigonire, pentru Greci o lovitură de moarte. Tot prestigiul lor în Balcani era primejduit prin aceasta. Aceia cărora li luaseră odată totul, amenințau să li iea și ei în Turcia tot. S'a deschis o luptă de moarte, în care Atena Regelui înțeția

și sprijinia Constantinopolul Patriarhului, de și Biserica Regatului se constituise după 1830 ca autonomă.

A doua lovitură o dădu Grecilor Rusia creând Bulgaria Mare, în care intrau, afară de Tesalia și Epir, toate Ținuturile reclamate de dânșii, iar Europa pregăti, fără să vrea, pentru Bulgari acea Rumelie Orientală, în orașele căreia înfloria grecismul,

Bulgarii luară însă aceste daruri ca o cucerire națională. În Macedonia ei aveau o majoritate țerânească de Slavi, din cari, prin arma minunată a Exarhatului, printr'o școală militantă, ei făcură Bulgari constatați și verificați. Bandele grecești tulburară și amenințară; bandele bulgărești, de mai veche datină, nimiciră, cu patimă, cu sete, tot ce era grecesc.

Un om anacronic, Venizelos, păru să împace o asemenea ură, cu vechi conturi sângeroase. El căpătă o Macedonie sudică, o Tracie vestică, în care bulgarismul era mai slab. O plăti cu sânge în lupta de la 1913 cu aliatul care atacase Grecia. După obiceiul asiatic, acesta mulțami cu un zimbet, retrăgându-și ghiarele.

Și, la cel d'intăiu prilej, ca aliat al aceluia ce l-a pus iarăși pe picioare, cu același zimbet, ghiarele, din nou desgolite, și le înfige Bulgarul la Cavala Grecilor, ca și la Monastirul Sârbilor,— așteptând ceia ce „Împăratul“ de la Atena nu vrea să creadă : Salonicul.

VI.

Bulgaria și România.

Când, la 1878, Bulgaria fu întemeiată printr'o scumpă jertfă de sânge în care noi și Sârbli aveam o mai mare parte decât poporul bulgar el însuși, erau toate condițiile ce se cereau pentru o bună conlucrare politică în folosul ămîndurilor neamurilor. Cinci sute de ani robia Bulgarilor supt Turci găsise la noi, la ospitalitatea noastră largă și desinteresată, bucuroasă de a fi de folos altor creștini, tot ce-i lipsia acasă : cartea slavonă pentru biserică, de la o vreme și cartea slavonă de învățătură, ajutor bănesc pentru puținele mănăstiri și biserici ce mai dăinuiau, reședință și venituri pentru clericii fugari, în mintea cărora un ideal religios se prefăcea pe încetul în ideal național, sate pentru primirea țeranilor goniți din urmă cu sabia de foc a prigonirii, — ba chiar ranguri de boierie pentru cei capabili de a servi Domnilor noștri și, în sfârșit, o mitră de episcop pentru popa Ignatie din Nicopol și o coroană de

Doamnă pentru fata lui Ghenciu Rustea de peste Dunăre, ajunsă a fi soția lui Șerban Cantacuzino. Capitaliștii noului Stat veniau din orașele noastre, unde-și câștigaseră averea, ca negustori și arendași, iar conducătorii politici, nu numai că se formaseră în școlile noastre înalte, dar sosiau une ori de-a dreptul de la funcția și de la leafa cu care-i împărtășisem. Și să nu uităm încă un lucru: avuzem în mâna noastră douăzeci de ani pe Bulgarii coloniști din Sudul Basarabiei, și fiii lor, cari trăiesc și astăzi, pot spune dacă Guvernul românesc s'a atins vre-odată câtuși de puțin de privilegiile lor, dacă n'a fost pentru ei un îndemnător și un părinte, dacă s'a întreprins față de dânșii ceva care să poată fi taxat de tentativă desnaționalisatoare.

În schimb, de a doua zi, începură contra României, și a fiecărui Român în deosebi, represalii pentru... atâtea binefaceri primite în cursul veacurilor, și până în ultimul moment. Granița închisă, șicane contra negustorilor, insulte grosolane care așteptau pe agenții și represintanții Statului vecin, creator; nu se uita niciuna din formele prin care se rostește ura națională cea mai firească și mai îndreptățită.

Și pentru ce acestea toate?

Ni se spunea de unii: pentru Dobrogea, a cării delimitare s'a târât, cum se știe, câțiva ani după tratatul din Berlin, de și, cum se știe iarăși, dintr'o vină care nu era a noastră. Dar Dobrogea nu era *nici locuită exciisiv de Bulgari, nici cuprinsă în tratatul de la San-Stefano*. Veche trecătoare de oști, ea nu fusese a nimănuia din

punct de vedere național până ce Turcii grămădiră prin sate un element musulman, mai mult tătăresc, care trebuia să aibă rostul de grăniceri. Bulgarii abia se găseseră aici și colo în vremea veche: orașele, porturi sau vaduri, erau turcești, cu un amestec de Greci, și satele cuprindeau păzitorii aproape militari ai căilor. Mai vechi decât Bulgarii coborâți în cea mai mare parte din Basarabia-de-jos, unde au fost colonizați de Ruși (numai după 1812), erau acei Români de pe malul drept al Dunării cari se constată documentar și pe la 1600. Iar vechiul Țarat, fără caracter național, al Bulgarilor lui Asparuc a plecat din aceste mlaștini pentru a le părăsi în graba și setea sa de-a ajunge la Bizanț. Și Bulgaria, care avea ori era să aibă îndată o așa de frumoasă parte a țărmului Mării Negre, ca Balciic, Cavarna, Varna, Burgas, nu putea pretinde măcar că avea nevoie de această parte, inferioară, a litoralului, care ni era nouă de absolută nevoie și pe care o plătisem cu cele trei județe basarabene, de și refusasem linia Rusciuc-Varna, care ni se oferia în schimb de Ruși.

Atunci, încă odată, de ce ura, statornica și sălbateca ură, pe care orice prilej o scotea la iveală? Pentru că un Stat de pradă nu poate trăi fără dânsa, pentru că ea este elementul de viață, — singurul.

Noi nu i-am urât. Cel d'întăiu Prinț al lor, nobilul Alexandru de Battenberg, n'a avut un mai bun și mai sincer prieten decât pe Carol I-ii. Pentru a-i ridica prestigiul, am trecut peste toate

formele asupra cărora de la Constantinopol ni se atrăgea atenția. Când Turcii, amenințați, ni-au oferit o alianță, am răspins-o. Când Bulgaria și-a anexat Rumelia Orientală, nu ne-am gândit la ceia ce spunea și, în 1866, un deputat frances, Magne, că „o țară poate fi scăzută, de și rămâne aceiași, dacă forțe nouă se grămădesc în jurul ei“. Când Sârbii au atacat Bulgaria unită, n'am lucrat alături cu dâșii, de și ne îndemna Austria, cu care eram aliați. Când Alexandru I-iu a căzut, nu ne-am grăbit a primi alegerea Regelui nostru ca Prinț în Sofia, cum ni se oferia și cum orice ambițios ar fi făcut-o. Dacă Stambulov a putut rezista, și cu el independența bulgărească, aceasta se datorește sprijinului nostru, total desinteresat. Ferdinand I-iu, urgisit de Europă, a fost primit ca un Suveran la Turnu-Severin, pe care-l bombarda ieri, și-l ocupă și el astăzi, și a fost ajutat în ceasurile lui cele mai grele. La 1912 niciodată Turcii n'ar fi fost bătuți dacă bătrânul nostru Rege n'ar fi fost, cum am spus-o, străin de orice invidie și bucurios de îndeplinirea și de către alții a idealului național. Numai când am văzut că acest popor e gata să-și atace, fără cea mai simplă formă, aliații, frații de arme, am intervenit. Am fost, atunci, la ei mai cruțători decât în casa noastră. Și, dacă am anexat, cine nu știe *din ce nevoie și cu ce gând pentru viitor?*

În schimb, ce-am avut? Șicana continuă și înveninată, insulte și pagube. Azi atentate în București, și contra Regelui, mâne complot contra existenței Statului nostru, poimâne atac înarmat asupra insulelor Dunării, oprirea vapoarelor noastre, lovirea funcționarilor noștri, călcările de gra-

niță ca sistem. Acestea ni le dădea Bulgaria pe care Kogălniceanu o numia de la tribuna Parlamentului: „fiica noastră“.

Iar, acum, când și noi mergem spre idealul nostru, Radoslavov, doritorul „sincer“ de prietenie românească, ni dă, în formele unui șef de bandiți — zilele de la Turtucaia, trecerea Dunării la Zimnicea, năvălirea șesului muntean, cucerirea și „anexarea“ Dobrogii !

VII.

Și mâne ?

Bulgaria, în cei mai puțin de cinczeci de ani de la întemeierea ei, a răpit Turciei drepturile asupra Rumeliei Orientale, i-a amenințat însăși existența în Europa, i-a măcelărit femeile și copiii, umplând fântânile cu dâșii, i-a smuls și acum în urmă, când se gătia să-i ceară soldații contra noastră, o ultimă șuviță de teritoriu, în așteptarea altei raite de pradă și altei despoieri, până la Constantinopol chiar.

Pe Serbia a bătut-o și a umilit-o la 1885 pentru a se folosi apoi de dânsa, pentru a o ataca din nou, tâlhărește, la 1913, pentru a fi învinsă și a pregăti o nouă lovitură la 1915, pentru a devasta totul ca în vremurile asasinilor mongoli ai evului mediu, pentru a-i răpi jumătate din teritoriu, aruncând Ungurilor cealaltă jumătate, pentru a proclama, în sfârșit, că Serbia nu mai este, că nu va mai fi, că nu trebuie și nu poate să mai fie.

Pe Greci i-a desprețuit și batjocurit totdeauna. A prădat pe ai lor prin înțetirea plebei, i-a despoiat de biserici și de școli și i-a zvârlit peste graniță. I-a măcelărit în Macedonia. Totuși li-a cerut colaborarea în 1912 și peste câteva luni li-a căzut în spate. Iar, azi, de supt perdeaua unui tractat garantat de Germania, care socoate astfel de acte ca „flenduri de hârtie“, ea întinde mâna ca să fure Macedonia, Tracia greacă, umilind în chipul cel mai sângeros o armată fără conștiință și fără conducere.

Românilor, „mămăligarilor“, nu li-a cruțat nicio insultă, ca plată a unor nenumărate îndatoriri, de cinci ori seculare. Fără declarație de războiu, fără respect față de legile războiului și umanității, ea cade, cu Germanii, cărora li servește, și cu Turcii, cari-i servesc ei, prin surprindere asupra României, și, învingând prin asemenea mijloace, lasă întregi sate pustiite, cu locuitorii schingiuiți, cu femeile pângărite, cu copiii uciși, ca urme ale trecerii sale, între ruine vrednice de un asiatic Tamerlan.

Toate acestea se vor uita, cred ei, Bulgarii, și de toți. Încă o schimă fățarnică, o bătaie în piept plină de mințită căință, poate o schimbare de regim, o altă figură constituțională pe tron, — și iată că pedeapsa e înlăturată.

Aceasta în cas de înrângere, iar, în cas de biruință până la capăt, Serbia desființată, Turcia tutelată, Grecia, România, fragmente tolerate ale unor State distruse în principiul lor de viață, care nu poate exista fără un viitor național. Și, atunci, mâne, poimâne, Țaratul devine un Impe-

riu, și reședința Împăratului se mută în cetatea lui Constantin-cel-Sfânt....

Numai cât *nu e așa*. *Popoarele nu se distrug*. E o dogmă pe care și Berlinul, care a cunoscut ocupația francesă de după Jena, a uitat-o. Berlinul care se știe, are memorie. Dar n'are-a face! Dogmele naturii, dovedite de învățămintele istoriei, nu se înlătură prin niciun capriciu al norocului. Popoarele nu se distrug, nici de perfidia unui Ferdinand de Coburg, nici de minciuna unui Radoslavov, nici de talentul unui Mackensen, nici de țicneala ambițioasă a unui Enver. *Nu se distrug*. Altfel, un Napoleonid ar fi azi rege al Prusiei, Croații chesaro-crăiești ar biciui femeile la Pesta și un Pașă ar scuipa în obraz pe frumosul bărbat politic Radoslavov, la cea d'întăiu minciună, lângă moscheia catedrală din Sofia.

Și, când popoarele nu pot fi distruse, ele creiază Statele care nu erau încă, sau *ridică din nou, pe temelii de ură eternă, Statele care au fost*.

Și, atunci, să ne vedem noi toți, cei păgubiți și jigniți, să ne vedem cu voi, cari, în păgubire și jignire, n'ați cruțat pe nimeni! Aveți vorba voastră: „morile lui Dumnezeu macină încet, dar sigur“. și vă umpleți astăzi sacul cu făina pe care Dumnezeu, cu fes și în uniformă germană, v'o macină. Dar noi avem altă vorbă, tot în legătură cu moara: „Vine drăguș la căuș“. Veți veni, și vă așteptăm, dar nu pentru a vă ierta.

Și, atunci, voi, oamenii petițiilor, la cine veți scheuna? La Francesi, la Englesi, pe ai căror soldați i-ați batjocurit pe stradele Sofiei? La Ruși, cărora li-ați uneltit peirea pentru că ei

v'au creat și numai ei, de la început până la sfârșit? La Unguri, cu cari vă certați pentru Serbia? Ori poate la Germani, cari aruncă de obicei instrumentele murdare de care, cu desgust, s'au servit?

Va veni astfel ceasul în care se va da lumii o mare învățătură: că *poporul care nu poate suferi niciun vecin e un popor care nu va putea trăi în mijlocul vecinilor.*

